

Yar. Doç. Dr. Erdim ÖZTOKAT

İ. Ü. Edebiyat Fakültesi
Fransız Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ANLAM ÇÖZÜMLEMESİ : TEMEL FRANSIYZCA'DA «DUYGU» SÖZLÜKSEL ALANI *

I. 1 M. Bréal ilk kez 1883'te kullandığı «sémantique» (anlam-bilim) terimini «anlamları ve bunların değişmesine yol açan yasaları inceleyen bilim»¹ olarak tanımlıyordu. Ancak anlambilim değişik türden olgular içermesi ve konusunun türdeş olmayışı gibi nedenlerden ötürü dilbilim dalları arasında en geç «olgunlaşan meyve»², en geç gelişen dal oldu.

«Anlamin dilbilgisi ve sesbilim ölçüsünde nesnel ve kesin biçimde incelenmesi»³ gerçekten güçlü. «Gösterilenin incelemesi dilbilimin en güç bölümü»ydü⁴. Bütün bu nedenlerden ötürü de «anlam-bilim her zaman dilbilimin üvey çocuğu»⁵ oldu.

I. 2 XX. yy başlarında yapısalcılığın ortaya çıkışıyla anlam-bilime de yeni kavramlar katıldı ve daha yetkin incelemeler yapma olanağı doğdu. F.de Saussure dilde «aynı anda birlikte bulunan öğeler arasındaki *dizimsel bağıntılarla*, aynı anda birlikte bulunmayan» ancak birbirinin yerini alabilecek «öğeleri gücül bir bellekte

---

* Bu yazı Prof. Dr. Berke Vardar yönetiminde hazırlanan ve 5.10.1989 tarihinde savunulan *Temel Fransızca'nın Anlamsal Yapısı* adlı doktora tezi'nin bir bölümünden oluşmaktadır.

1 Guiraud, P., *Anlambilim*, (Çev: Prof. Dr. Berke Vardar), Ankara, Kuzey Yayınları, 1984, s. 4.

2 Hjelmslev, L., *Essais linguistiques*, Paris, Minuit, 1971, s. 107.

3 Lyons, J., *Kuramsal Dilbilime Giriş*, (Çev: Ahmet Kocaman), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983, s. 358.

4 Mounin, G., *Clefs pour la sémantique*, Paris, Seghers, 1975, s. 17.

5 Greimas, A.J., *Sémantique structurale*, Paris, Larousse, 1966, s. 6

birleştiren *çağrışımsal bağınıtlar*» dan⁶ söz ediyor ve dilde «yalnız ayrılıklar olduğunu»⁷, dilin «bir töz değil, bir biçim»⁸ olduğunu belirtiyordu. Saussure'ün ortaya attığı çağrışımsal bağınıtı terimi daha sonra yerini *dizisel bağınıtı* terimine bıraktı.

I. 3 Trier, Weisgerber gibi ülkücü Alman Okuluna bağlanan filozoflar *dilsel alanları* incelediler. Trier XIII. yy.'da Almanca'daki bilgi sözcüğünü açıklarken Wisheit (bilgelik), Kunst (sanat) ve List (ustalık) sözcüklerinden yararlandı. Yüzyıl sonra ise aynı kavram alanında yer alan sözcükler şunlardı: Wisheit, Kunst ve Wizzen (bilgi, özel olarak da teknek beceri ve yetenek). Üç sözcüğün de anlamı sözlüksel yapının temelden yenilenmesiyle değişmişti. Trier'e göre bu üç sözcük birbirlerinin anlamını belirleyen bir yapısal bütün içinde yer alır. Daha sonraları Weisgerber Trier'in dilsel alanlar kavramını geliştirmiştir⁹.

Fransız sözlükbilimcisi Matoré, Trier'in çalışmasına benzer bir biçimde kavramsal alanları inceledi. Sözlükbilimi «sözcüklerin oluşturduğu dilsel gerci kullanan bir toplumbilim dalı»¹⁰ olarak tanımladı. Rönesans'tan XIX. yy.'a kadar uzanan dönemi onbir kuşağa ayırdı ve *tanık-sözcükleri*, bir başka deyişle yeni kavramları açıklayan sözcükleri belirledi. Örneğin, XVII. yy.da «honnête homme» (uyumlu kişi) ya da XVIII. yy.da «philosophe» (filozof). Matoré'ye göre bu sözcükler bir kavramsal alanın merkezini oluşturuyordu.

Özellikle sözlükbilimde geniş bir uygulama alanı oluşturan ve sık sık rastlanan «alan kuramı» değişik biçimlerde yorumlanmaktadır. Bu konuda araştırmacıların oluşturduğu üstüde ilişkin kimi açıklamalar yapmak zorunludur. *Kavramsal alan* «görgül bir göndergesel boyuta» ilgilidir. Örneğin «akrabalık kavram alanı her türlü betimlemeden bağımsız olarak bir kalkış noktası» oluşturabilir. Amaç «yalnızca sınırlı bir kavramın sözlüksel karşılığı olan tüm

6 Saussure, F.de., *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev: Prof. Dr. Berke Vardar), Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985, s. 134

7 Saussure, F. de., *a.g.y.*, s. 130.

8 Saussure, F. de., *a.g.y.*, s. 132

9 Vardar, B., «Remarques sur la notion de 'champ' en lexicologie», *FDE*, 11, 1983, s. 73-80.

10 Matoré G.'nin *La Méthode en lexicologie. Domaine français*, Paris, Didier, 1953 adlı yapıtına gönderme yapan: Guiraud, P., *Anlambilim*, s. 86-92.

alanı belirlemektir». *Sözlüksel alan* «sözlüksel göstergelerle bunlar arasındaki bağıntılardan oluşur». Sözlüksel alan aynı eşsüremde bir kavram alanını belirleyen terimlerden kaynaklanır ve bir yapı niteliği sunar. *Anlamsal alan* ise «sözlüksel alana bağlanan göstergelerin salt içerik düzleminin anlambirimcikler evrenini belirtir»¹¹.

1	anlambirim-ötesi düzey	→	kavramsal alan (dış gerçeklik)
2	anlambirimler-arası bağıntılar düzeyi	→	sözlüksel alan ya da sözlüksel-değersel alan (göstergeler)
3	anlambirimler-altı bağıntılar düzeyi	→	anlamsal alan ya da anlamsal-değersel alan (anlambirimcikler)

I. 4 Yapısal ya da anlambirimcik çözümlemesine yönelik araştırmacılar daha özgün betimleme örnekleri geliştirdiler. Anlambilimi «anamlı bir bütün olarak görülen herhangi bir doğal dilin betimlemesini yapmak için zorunlu ve yeterli kavramsal araçları bir araya getirmek»¹² zorunda olan bir bilim dalı olarak ele aldılar. Bu yeni anlambilim için amaç, anlamlar dizgesini ya da anlamsal yapıları betimlemektir.

Hjelmslev'in ortaya attığı ve «içerik biçimiyle anlatım biçiminin aynı türden düzenlendiğini» ve «gösterilerilenin de anlambirimciklere bölünebileceğini»¹³ varsayan *eşbiçimlilik* kavramı yapısal anlambilim için en önemli işlemsel kavramlardan biri olan *anlambirimcik çözümlemesini* olanaklı kıldı. «Anlatımla içeriğin dayanışık ol-

11 Vardar, B., «Sözlüksel Yapılar ve Yöntem Sorunları», *Macit Gökberk Armağanı*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982, s. 201-208.

12 Greimas, A.J., *a.g.y.*, s. 13.

13 Vardar, B. (yönetiminde), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul-Ankara-İzmir, ABC Kitabevi, 1988, s. 97-98.

duğunu ve zorunlu olarak birbirlerini varsaydıklarını»¹⁴ belirten Hjelmslev «bu iki düzlemin de tümüyle özdeş bir biçimde düzenlendiğini, tümü kapsayıcı bir biçimde ve tutarlı olarak betimlenebileceğini»¹⁵ ileri sürer.

Sesbilim alanındaki sesbirimcik gözümlemesi örneksenerek, anlambirimler de «gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özellikler»¹⁶ olarak tanımlanan anlambirimciklere indirgenebilir. Bir anlambirimin anlambirimciklerinin tümü *anlambirimcik demetini* oluşturur. Anlambirimcik demetinde değişmez anlambirimciklerin yanı sıra, değişken anlambirimcikler de bulunur. Pottier anlambirimcikleri şöyle sınıflandırır:¹⁷

anlambirimcik demeti	özgül anlambirimcikler	türsel anlambirimcikler	düzanlam yananlam
	kavrambirim	sınıfbirim	
gücülbirim			

Kavrambirim bir anlambirimin «sürekli ve özgül nitelik taşıyan anlambirimcikler bütünüdür»; *sınıfbirim* anlambirimin «bağlı olduğu türü belirten, sürekli nitelik taşıyan anlambirimcik kümesidir»; *gücülbirim* ise bir anlambirime ilişkin «yananlamsal nitelikli anlambirimcikler bütünüdür»¹⁸.

Kavrambirim anlambirimcik demetleri benzer öğeleri ayırt edici bir nitelik taşır: örneğin «chaise» ögesi için, bu ögeyi «fauteuil»den ayıran /sans bras/ anlambirimciği bir kavrambirim niteliği taşır; yine aynı öge için /pour s'asseoir/ anlambirimciği bir sınıfbirimdir. «Le parti a gagné vingt sièges» tümcesinde «siège» anlambiriminin tanımında yer alan sınıfbirim /objet pour s'asseoir/ yansızlaşır; buna karşılık /fonction de député/ gücülbirimi gerçekleşir.

14 Hjelmslev, L. *Prolegomènes à une théorie du langage*, Paris, Seuil, 1968, s. 66-67.

15 Hjelmslev, L., *a.g.y.*, s. 79.

16 Vardar, B., (yönetiminde), *a.g.y.*, s. 22.

17 Pottier, B., *Linguistique générale: théorie et description*, Paris, Klincksieck, 1974, s. 30.

18 Vardar, B., (yönetiminde), *a.g.y.*, s. 138, 184, 116.

Anlambirimcik çözümlemesi Greimas, Pottier, Mounin, vb. dil bilimcilerin çalışmalarını yönlendirdi. Pottier «oturacak nesnelere» dizgesini, (sandalye, koltuk, tabure, kanape, puf) ikili ayırıcı özellikler (ayaklı/ayaksız, bir kişilik/çok kişilik, arkalıklı/arkalıksız, kolluklu/kolluksuz) aracılığıyla belirledi¹⁹.

	pour s'asseoir	sur pied	pour une personne	avec dossier	avec bras	matériau rigide
siège	+	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
chaise	+	+	+	+	-	+
fauteuil	+	+	+	+	+	+
tabouret	+	+	+	-	-	+
canapé	+	+	-	+	Ø	+
pouf	+	-	+	-	-	-

Mounin ise «konutlar» ve «evcil hayvanlar»²⁰ kavramsal alanlarını dizgeleştirdi.

Sözcüklerin tanımında yer alan anlambirimcilikler «dil» düzleminde yer alır. Sözcük kullanıldığında, bir başka deyişle, «söz» düzlemine geçildiğinde kimi anlambirimcikler gerçekleşmez. Örneğin «bir köylü (je ne peux pas m'habituer au métro) dediğinde, buna karşılık bir madenci de (moi, je m'y habitue très bien) diye yanıtladığında, her ikisi de «métro» sözcüğünde /souterrain/ anlambirimciğine ayrıcalık tanır. Ancak banliyöde oturan biri (je ne fais pas de différence entre le métro et le train) dediğinde ise /souterrain/ anlambirimciği yansızlaşır; buna karşılık /en commun/ ve /sur rail/ anlambirimcikleri ağırlık kazanır (...) Ayrıca bir öğenin anlambirimcik demeti söz düzlemine kimi zaman olduğu gibi, kimi zaman indirgenerek, kimi zaman da dönüşüm geçirerek aktarılır (...) Kimi zaman da anlambirimcik demetinde yer alan anlambirimciklerin hiçbiri gerçekleşmez: örneğin (le facteur m'a encore réveillé cette nuit) dediğinde «facteur» sözcüğü doğal olarak tanımında yer alan /employé/, /des postes/ anlambirimciklerinden

19 Pottier, B., *Recherches sur l'analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique*, Nancy, 1963; «Vers une sémantique moderne», *Travaux de linguistique et de littérature*, 2, Strasbourg, 1963.

20 Mounin, G., *a.g.y.*, s. 103-129; 130-164.

sıyrılıp, bir tür özel ad niteliği kazanır ve /bruyant/ anlambirimciği gerçekleşebilir»²¹.

I. 5 «Anlamdan söz etmek ve bu konuda anlamlı (usa uygun) bir şeyler söylemek son derece güçtür»²². Çünkü «salt dilbilimsel olan sözdizim ve sesbilim çerçevesinin dışına çıkıldığında, dille, anlatmak durumunda olduğumuz algılanabilir dünyayı buluruz karşımızda». O zaman da «söz konusu olan dilin yapısı değil; dilsel biçim üstünde sürekli ve önemli bir baskı yapacak olan gerçekliğin yapısıdır»²³. Bu nedenle A. Martinet anlambilimi dilbilim dışı bir dal olarak görür. Kuramını çift eklemlilik üstüne kuran Martinet için anlambilim belli bir doğal dilden bağımsız olarak anlam olgularını inceleyen dal niteliği taşır. Buna karşılık sesbilgisi / sesbilim karşılığını örnekseyerek anlambilime karşıt olarak *değerbilim* terimini önerir. Böylece daha önce oluşturduğu çizimdeki²⁴ soru imlerinin yerini anlambilim ve değerbilim terimleri alır :

		Sessel töz (sesler)	Anlamsal töz (anlam)
Dilbilimsel Yapı			
Sesbilgisi	Gösterenler	Sesbilim (İkinci eklemlilik birimlerine ve bürünbirimlere ilişkin inceleme)	Gösterilenler ? (Değerbilim)
	Biçimbilim-Tümcebilim-Sözlükbilim (Birinci eklemlilik birimlerine ilişkin inceleme)		? (Anlambilim)

«Karşıtlıkla ortaya çıkan anlamsal değerlerin incelenmesine değerbilim»²⁵ denir. Bu inceleme ancak belli bir doğal dil için ge-

21 Galisson, R., *Lexicologie et enseignement des langues*, Paris, Hachette, 1979, s. 138.

22 Greimas, A.J., *Du Sens*, Paris, Seuil, 1970, s. 7.

23 Vardar, B., «Entretien avec André Martinet», *Hommage à André Martinet*, İstanbul, Librairie ABC, 1989, s. 101-102.

24 Martinet, A., *La Linguistique synchronique*, 4ème éd., Paris, PUF, 1974, s. 31.

25 Martinet, A., *Grammaire fonctionnelle du français*, Paris, Didier, 1979, s. 22.

çerlidir. «Her anlambirim içinde yer aldığı tümcenin anlamına katılır. Bu katılım ögenin değeri»²⁶ olarak adlandırılır. «Dil, öğelerinin bir anlık durumu dışında hiçbir şeyin belirlemediği katıksız bir değerler dizgesidir»²⁷. Değer şu öğelerden oluşur: «1) değeri belirlenecek şeyle *değiştirilebilir benzemez* bir öge, 2) değeri söz konusu olan şeyle *karşılaştırılabilir benzer* öğeler (...) Fr. mouton'koyun' İng. sheep'le aynı anlama gelebilirse de aynı değeri taşımaz»²⁸. Değer kavramı satraç oyunuyla yapılan bir benzetmeyle daha iyi kavranabilir: «Dilde de, satrançta da hem bir değerler dizgesi karşısındayız, hem de bu değerlerin değişimlerini izleriz» (...) «Nasıl dildeki bir öge değerini, öbür öğelerin tümüyle kurduğu karşıtlık ilişkisinden alırsa, aynı biçimde taşların karşılıklı değerleri de satranç tahtasındaki konumlarına bağlıdır»²⁹.

Değerbilim incelemesinde «sözlüksel birimleri oluşturan anlam ayırıcı özelliklerin belirlenmesinde sesbilimsel çözümlene ilkelerinin uygulanması»³⁰ söz konusudur. Sesbirimlerin sesbirimciklere bölünebilmesi gibi, anlambirimler de değersel özelliklerine indirgenebilir. Değersel özellik «yalnızca bir birimi diğer birimlerden ayırt etmeyi sağlayacak özellik»³¹ tir.

I. 6. Bir dildeki sözcükler arasında çeşitli türden anlamsal bağıntılar bulunur. Her sözcük değerini diğer öğelerle dizimsel ve dizesel boyutta kurduğu bu anlamsal bağıntılardan alır. Sözcükler arasında şu bağıntılardan söz edebiliriz.

I. 6. 1 *Eşanlamlılık* anlambirimcikler demeti aynı olan iki ya da daha çok sözcük arasındaki bağıntıdır. Bir başka deyişle aynı gösterilen iki ya da çok sayıda gösterende gerçekleşir. Ancak *salt eşanlamlı* sözcükleri saptamak çok güçtür. Genellikle salt eşanlamlılığa bilimsel ve teknik terimlerde rastlanır. Eşanlamlı sözcükler çoğu kez salt eşanlamlılığın koşulu olan tüm bağlam ve kullanım-

26 Martinet, A., *a.g.y.*, s. 21.

27 Saussure, F, de., *a.g.y.*, s. 86.

28 Saussure, F, de., *a.g.y.*, s. 125.

29 Saussure, F, de., *a.g.y.*, s. 94.

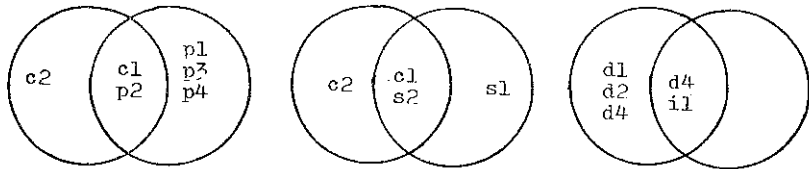
30 Vardar, B., «Méthodes de description lexicale», *XIème Colloque International de linguistique fonctionnelle*, Université de Bologne, 1984, s. 2.

31 Walter, H., «Sémantique et axiologie: une application pratique au lexique du français», *La Linguistique*, 21, 1985, s. 279.

larda birbirinin yerini alabilme özelliğinden yoksundur. Bu durumlarda *tikel eşanlamlılıktan* söz edilebilir. Ayrıca kimi durumlarda bağlama bağlı bir eşanlamlılık bağıntısı kurulabilir³². Öte yandan çokanlamlı sözcükler arasındaki eşanlamlılık bağıntısı yalnızca bir anlam için geçerlidir: chambre (1) = pièce (2), défendre (4) = interdire, comprendre (1) = saisir (2).

Bu sözcüklerin anlamları bir arakesit oluşturur

chambre=c1, c2   pièce=p1, p2, p3, p4
comprendre=c1, c2   saisir=s1, s2
défendre=d1, d2, d3, d4   interdire=i1

Yine kimi sözcükler ancak belli bir bağlamda, belli bir sözcüğe bağlandıklarında eşanlamlılık bağıntısı kurarlar: örneğin «pain», «vie», «bifteck» sözcükleri «gagner» eyleminin tümleci olarak kullanıldıklarında eşanlamlıdır: gagner son pain = gagner sa vie = gagner son bifteck.

Kimi durumlarda da eşanlamlı sözcüklerden biri ötekine oranla belirtilmiştir (örneğin: chat = matou). Kimi zaman da eşanlamlı sözcükler değişik dil düzeylerinde yer alırlar: Pop (voiture) = bagnole, Pop (enfant) = gosse, Fam (bicyclette) = vélo. (Pop = populaire = halk dili, Fam = familier = teklifsiz dil).

«Mantıksal açıdan yararsız gibi görünse de eşanlamlılık bir dile biçimsel varsıllık kazandırır»³³.

I. 6. 2. *Altanlamlılık* «daha özgül bir terimin, daha genel bir terim içinde kapsanması»³⁴ olarak tanımlanabilir. Bu bağıntı «söz-

32 Pottier, B. (yönetiminde), *Sémantique et Logique*, Paris, Delarge, 1976, s. 181-182'de Berke Vardar'ın gözlemi.

33 Picoche, J., *Précis de lexicologie française*, Paris, Nathan, 1977, s. 98

34 Lyons, J., *a.g.y.*, s. 405.

varlığının yapılandığı en temel dizisel işlem ilişkilerinden»³⁵ biridir. Geleneksel mantık kavramlarıyla «bir terimin uzanımı (extension) ve içerimi (compréhension) arasındaki ayrıma denk düşer. Bir terimin uzanımı terimin uygulanabileceği ya da gönderimde bulunduğu varlıklar kümesidir; bir terimin içerimi, terimin doğru olarak uygulandığı varlığı belirleyen nitelikler kümesidir. Uzanım ve içerim birbirleriyle ilişkisi bakımından ters orantılı olarak değişir: bir terimin uzanımı ne ölçüde büyükse içerimi o ölçüde küçüktür, tersi de doğrudur. Örneğin çiçeğin uzanımı *laleninkinden* büyüktür, çünkü daha çok şeye gönderimde bulunur; öte yandan *lalenin* içerimi çiçeğinkinden büyüktür çünkü *lalenin* belirlenimi ya da tanımını *çiçekleri* belirleyen niteliklerden daha geniş bir nitelikler dizisine gönderimde bulunmak zorundadır»³⁶.

Altanlamlılık bağıntısını tek yanlı bir içerme bağıntısıyla açıklayabiliriz :

pommier ⇒ arbre ; chien ⇒ animal : rose ⇒ fleur

Bu açıdan eşanlamlılık da «bakımsız bir altanlamlılık»³⁷ olarak görülebilir. Eşanlamlı öğeler arasında iki yanlı bir içerme bağıntısı söz konusudur :

chambre (1) ⇔ pièce (4) ; défendre (4) ⇔ interdire

Öte yandan bu bağıntı geçişli bir bağıntıdır :

raglan ⇒ manteau ⇒ vêtement ⇒ objet³⁸

Bu da dilin sözcüklerinin içermelerden oluşan bir yapı sunmasını sağlar. Dilin sözcükleri «en genelden en özgül ulama doğru ilerleyerek, aşamalı, sıralamalı»³⁹ bir yapı niteliği sunar.

Altanlamlılıktan farklı olan *Bütün-Parça* ilişkisini «aşamalı bir bağıntı» olarak tanımlayabiliriz. Örneğin *bras-corps*, *roue-bicy-*

35 Lyons, J., *a.g.y.*, s. 404.

36 Lyons, J., *a.g.y.*, s. 405.

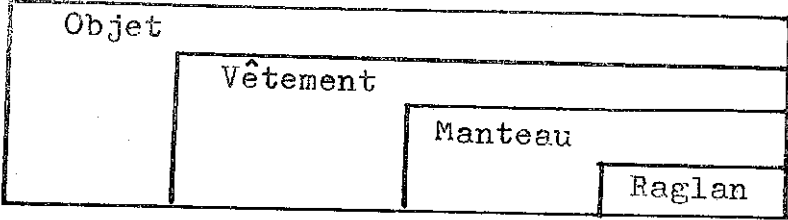
37 Lyons, J., *a.g.y.*, s. 406.

38 Martin, R. *Inférence, Antonymie et Paraphrase*, Paris, Klincksieck, 1976, s. 43-44.

39 Lyons, J., *a.g.y.*, s. 407.

clette. Ancak «*bras* bir tür *corps* değil *corps*'un bir parçasıdır»⁴⁰. Part (bicyclette) = roue, Part (corps) = bras.

Altanlamlılık bağıntısını şu çizimle gösterebiliriz :

I. 6. 3 *Çokanlamlılık* aynı eşsüremde birden çok anlam içeren sözcüklerin özelliğidir. Bir başka deyişle aynı gösteren birden çok gösterilen içerir. Çokanlamlılık «eşsüremli açıdan çok önemlidir, dilin tutumsallığını etkiler. Her kavram için ayrı sözcükler olsaydı, insan belleğine ağır bir yük binerdi»⁴¹. Ancak bir gösterenin «kullanımları öylesine çeşitlilik kazanabilir ki, bu kullanımların tümünde bulunan ortak içerik bir süre sonra konuşucu tarafından algılanamaz olur»⁴². Çokanlamlılık tüm doğal dillerde bulunan bir özelliktir. Dilde tutumluluk sağlar; ancak kimi güçlükleri de beraberinde getirir. Kimi zaman, belirli bir bağlam içinde bile, sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını belirlemek güç olabilir. Örneğin Littré sözlüğünde 'faire' 82, 'prendre' 80, 'mettre' 49, 'aller' 39 anlam içerir.

Bu açıdan sözcükler değişik anlamlarıyla değişik sözcüklerle bağıntı kurar, değişik sözlüksel alanlarda yer alır. *Battre* quelqu'un / les oeufs / les cartes / le record. *Opération* militaire / mathématique / chirurgicale. *Défendre* une ville / un accusé / une idée / de faire quelque chose

I. 6. 4 *Tekanlamlılık* bir gösterenin bir tek gösterilen içermesidir. Bu özellik daha çok bilimsel ve teknik terimler için geçerlidir. Bunun dışında gündelik dilde kullanılan sözcüklerde pek rast-

40 Lyons, J., *Éléments de sémantique*, trad. fr. Paris, Larousse, 1978, s. 253.

41 Ullmann, S., *Précis de sémantique française*, 5ème éd., Berne, Francke, 1975, s. 199.

42 Picoche, J., *a.g.y.*, s. 71.

lanmaz. Bu tür sözcükler «yoğun bir bilgi yükü içerir, sözcelerdeki anlam belirsizliklerini ortadan kaldırmada»⁴³ çok yararlıdır.

I. 6. 5 *Eşadlılık* hiçbir ortak anlambirimcik içermeyen, gösterileni ayrı, ancak göstereni özdeş olan eşsesli, kimi zaman da eşyazımlı birimler arasında kurulan bağıntıdır. «Değişik kökenlere bağlanan özdeş gösterenler»⁴⁴ olarak tanımlanabilir. Eşadlı sözcüklerin çoğu «sesbilgisel rastlantılar sonucu»⁴⁵ bu özelliği kazanmıştır. Ayrıca eşadlı sözcükler arasındaki bağıntı iki türdür: «değişik dilbilgisel ulamlarda yer alan sözcükler arasındaki *köken-sel eşadlılık*» ve aynı dilbilgisel ulamda yer alan sözcükler arasındaki «*anlamsal eşadlılık*». «Anlamsal eşadlılıkta bir sözcüğün anlamları birbirlerinden uzaklaşarak evrim geçirirler. Anlamlar arasındaki sapma artar, anlam bağları kopar ve sözcük ikiye bölünür»⁴⁶.

Ayrıca aynı dilbilgisel ulama bağlanan öğeler arasındaki bağıntı *salt eşadlılık*tir: ad: ver-vers-verre, sıfat: sain-saint; değişik dilbilgisel ulamlarda yer alan sözcükler arasındaki bağıntı ise *tikel eşadlılık*tir: ad-sıfat: scène-sain, verre-vert, 2. trouble-1. trouble; ilgeç-ad: 2.vers-1. vers; ilgeç-sıfat: 2. vers-vert, vb. Öte yandan kimi durumlarda eşsesli sözcükler aynı zamanda da *eşyazımlı*dır: 1. louer-2. louer, 1. voler-2. voler, aide (eril)-aide (dişil), 1. tour (eril) - 2. tour (dişil), 1. voile (eril) 2. voile (dişil).

I. 6. 6 *Karşıtanlamlılık* bağıntısı anlam bakımından birbirinin karşıtı olan sözcüklerin özelliğidir. Karşıtanlamlı sözcükler arasında ortak bir anlam eksenini ve bu öğeleri karşıtlaştıran anlambirimcikler bulunur. Başka bir deyişle, iki öğe arasında karşıtanlamlılık ilişkisi olması için, bu öğelerin anlambirimcik demetlerinde ortak ve karşıt özellikler bulunması gerekir. Karşıtanlamlılığın birçok türü vardır⁴⁷:

a. *Dereceli karşıtanlamlılıkta* öğeler arasında bir derecelenme, bir aşamalanma vardır. Bu derecelenmeyi olanaklı kılan öğeler arasında karşılaştırma yapılabilmesidir.

43 Picoche, J., *a.g.y.*, s. 70.

44 Baylon, C. - Fabre, P., *La Sémantique*, Paris, Nathan, 1978, s. 163.

45 Ullmann, S., *a.g.y.*, s. 219.

46 Ullmann, S., *a.g.y.*, s. 220-221.

47 Anlam bağıntıları ve özellikle de karşıtanlamlılık konusunda büyük ölçüde J. Lyons'ın iki yapıtımdan yararlandık: *Kuramsal Dilbilime Giriş*, s. 395-419 ve *Eléments de sémantique*, s. 218-257.

chaud / tiède / frais / froid
grand / moyen / petit

Verdiğimiz dört ve üç ögeli bütünlerde yer alan ögeler bir derecelenme içerir ve ögeler arasında karşılaştırma yapmak olanaklıdır. Dereceli karşıtanlamlilik bağıntısında ögelerden birinin belirtilmesi diğerinin yadsınmasıdır (froid $\Rightarrow$ non chaud). Ancak birinin yadsınması diğerinin belirtilmesi demek değildir (non froid $\Rightarrow$ chaud, ou froid, ou tiède).

b. *Bütünleyicilik* bağıntısında ögelerin birini yadsımak diğerini belirlemek, birini belirlemek de diğerini yadsımak demektir. marié / célibataire, mâle / femelle

marié $\Rightarrow$ non célibataire   célibataire $\Rightarrow$ non marié
ya da

non marié $\Rightarrow$ célibataire   non célibataire $\Rightarrow$ marié

Bütünleyicilik iki ögeli bir bütün içinde yer alan özel bir *bağdaşmazlık* durumu olarak görülebilir. Bağdaşmaz ögeler dizisinden bir ögenin belirtilmesi, tek tek ele alındıklarında dizideki öteki ögelerin her birinin yadsınması demektir (bleu $\Rightarrow$ non rouge, non jaune, non vert, non violet, vb). Bir ögenin yadsınması ise öteki ögelerin tümünün ayrılmalarını belirtmek demektir (non bleu $\Rightarrow$ ou rouge, ou jaune, ou vert, ou violet). Ancak bütünleyiciliği bağdaşmaz ögeler sanki rastlantısal bir biçimde ikiye indirgenmiş sınırlı bir durum olarak düşünmemek gerekir. İkileştirme dilin anlam yapısında çok önemli bir ilkedir. Bütünleyiciliği dereceli karşıtanlamlilikten ayıran en önemli özellik bütünleyici ögeler arasında bir derecelenme, aşamalanma ve karşılaştırma yapma olanağı bulunmasıdır.

c. *Evrışiklik* birbirine oranla tanımlanabilen, görece nitelikli bir anlam karşıtlığını belirtir.

mari / femme   acheter / vendre   oublier / échapper

X est le mari de Y $\Rightarrow$ Y est la femme de X

X oublier Y $\Rightarrow$ Y échapper à X

X acheter Y à Z $\Rightarrow$ Z vendre Y à X

Evrışiklik bağıntısı özellikle akrabalık terimlerinde çok sık görülür. Bu tür bağıntılarda ögeler yer değiştirmeleri açısından birbirlerini koşullandırır.

d. Anlam bağıntılarından biri de *yönel karşıtlanımlıdır*. Bu tür bağıntılarda çoğunlukla *gösterim* önem kazanır.

monter / descendre arriver / partir aller / venir

Örneğin aller / venir karşıtlığında karşıt yönde bir devinim (belli bir noktadan uzaklaşma ya da aynı noktaya yaklaşma) söz konusudur. Bu açıdan çeşitli göstericiler bu bağıntıyı belirlemek açısından çok önemlidir (ici/là-bas, proche/loin, à/de, vb.).

e. Bir başka anlam karşıtlığı da *sıralı karşıtlanımlıdır*. Bü-tündeki tüm öğeler iki uç öge arasında sıralanır.

excellent / bon / moyen / mauvais / exécration
 chaud / tiède / frais / froid
 général / officier / sous-officier / soldat

Bu tür bağıntıda öğeler arasında kimi zaman derecelenme vardır (örneğin général /.../soldat), kimi zaman da yoktur (chaud /.../froid). Ayrıca kimi dizilerde öğeler ikili karşıtlıklar kurar (chaud/froid, tiède / frais).

f. *Çevrimsel karşıtlanımlıdır* ise ardışık öğeler arasındaki bağıntı söz konusudur. Bu öğeler dizisinde uç öge yoktur: derecelenmeden çok ardışıklıktan söz edilebilir. Her öge bir önceki ve bir sonraki öge arasında değerini kazanır.

printemps / été / automne / hiver
 janvier / ..... / décembre
 lundi / ..... / dimanche

I. 7. Mel'çuk ve Zolkovskij'in Anlam-Betik örnekçesine ilişkin çalışmaları öğretim açısından ve de özellikle sözcük öğretimi ve anlatımı yetkinleştirme açısından çok yararlı kimi kavramlar içerir⁴⁸. Bu dilbilimcilerin oluşturduğu kuram şu öngereğe dayanır. Söz ediminin üç bileşeni vardır; aktarılan bilgi ya da anlam, algılanan biçimler ya da betik ve sonsuz sayıda anlamla, bir dili oluşturan yine sonsuz sayıda betik arasındaki uyum. Dil öncelikle bir bildirişim dizgesi niteliği taşır. Dil üretici değildir; ancak temelde dönüştürümsel bir özelliği vardır. Bir dilin sözlüğü sözcükler üs-

48 Devillers-Duprey, «Le dollar accuse une baisse de 2%. Lire et écrire le français technique», BULAG, 6, 1978, s. 115-141.

tüne bütün bilgileri derlemeli ve sözcüklerin dizge içinde işleyişini ortaya koymalıdır. Anlam-Betik kuramının öngördüğü yeni bir tür sözlük olan *açıklamalı ve birleşimsel sözlük*⁴⁹ bir dilin sunduğu tüm anlatım olanaklarını açıklamaya yönelir ve tümü kapsayıcı bir nitelik taşır. Ancak şimdilik bu geniş kapsamlı çalışma yalnızca 50 sözcük için yapılabilmektedir. Her madde başı bu sözlükte üç bileşenden oluşur: «Anlamsal» veriler, «sözdizimsel» veriler ve «sözlüksel birleşim» verileri. Bir madde içinde en önemli öğeler anlamsal verilerdir. Bu nedenle de tanım büyük bir önem taşır. Tanım yeterli ve zorunlu olmalı, başka bir deyişle, bir anlam değişimine ya da kaymasına yol açmadan, sözcüğün kullanıldığı tüm bağlamlar için geçerli olmalıdır. Kısaca bu sözlükte her sözcüğe ilişkin tanım(lar), eşanlamlılar, karşıtanlamlılar, sözcüğün çağrışımları, birlikte kullanıldığı diğer öğeler yer almalıdır.

Bu sözlük daha önce yapılmış olan sözlükleri yetkinleştirecek özellikler sunar. Ayrıca kimi işlemsel kavramları yabancı dilde anlama ve anlatma yetilerini geliştirmeye yönelik çeşitli alıştırmaların da kaynağını oluşturur.

I. 8. Bu sözlüğün getirdiği yeniliklerden biri de *sözlüksel işlev*⁵⁰ kavramıdır. Yaklaşık 50 işlev saptayan dilbilimciler sözlüksel işlev kavramını iki öğe arasındaki bağıntıyı belirtmek için kullanırlar. Çalışmamızda yararlandığımız kimi işlevler şunlardır :

Magn işlevi ele alınan sözcüğün anlamını güçlendirir, doruk noktasına ulaştırır: *Magn* (manger) = dévorer (1), *Magn* (sentiment) = transport (2), *Magn* (boire(2)) = boire comme un trou.

Func işlevi ele alınan öğe özne olduğundan ona bağlanan eylemdir. *Func* (vent) = souffler, *Func* (pluie) = tomber.

Sözcük çeşitli bağlamlarda değişik öğelerle birlikte yer alan bir «durum» olarak ele alınır ve «durum»a katılan öğeler («katılan») saptanır. Örneğin «modification» sözcüğünün iki katılanı vardır: S1 (celui(ce) qui modifie) ve S2(ce qui est modifié).

49 Mel'çuk, I., *Dictionnaire explicatif et combinatoire du Français contemporain: recherches lexico-sémantiques: I*, Montréal, Presses de l'Université de Montréal, 1984.

50 Zolkovskij, A.K. - Mel'çuk, I., «Sur la synthèse sémantique», *T.A. Informations*, 2, 1970, s. 2-85.

Func 1 işlevi özne durumundaki sözcüğü S1'e bağlar. *Func 1* (modification) = venir, émaner de (La modification vient (émane) de S1).

Func 2 işlevi özne durumundaki sözcüğü S2'ye bağlar. *Func 2* (modification) = concerner (La modification concerne S2).

Oper 1 işlevi durumundaki S1'i ele alınan sözcüğe bağlar. *Oper 1* (modification) = apporter (S1 apporte une modification).

Oper 2 işleviyse özne durumundaki S2'yi ele alınan sözcüğe bağlar. *Oper 2* (modification) = subir (S2 subit une modification).

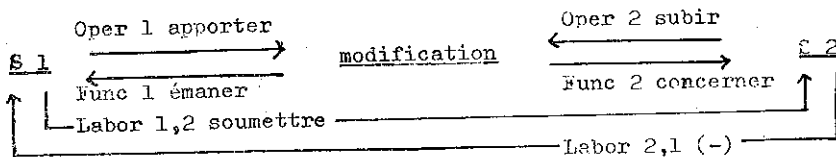
Labor 1, 2 işlevi özne durumundaki S1'i S2'ye bağlar. *Labor 1, 2* (modification) = soumettre (S1 soumettre S2 à une modification).

Ancak «modification» sözcüğünün *Labor 2, 1* işlevi gerçekleşmez. Bu işlev tümce edilgen biçime dönüştürülerek elde edilebilir: (S2 est soumis par S1 à une modification). Ancak edilgenleştirme doğrudan sözlüğü ilgilendirmeyen, salt sözdizimsel bir işlemdir.

Ayrıca kimi sözcüklerin 3 ya da 4 katılanı vardır. Örneğin «critique» sözcüğü S1 (celui qui critique), S2 (celui qui est critiqué), S3 (ce qui est critiqué), üç katılan, «acheter» sözcüğü S1 (celui qui achète), S2 (ce qu'on achète), S3 (celui à qui on achète), S4 (prix) dört katılan içerir.

Oper 1 (critique) = formuler, émettre *Oper 2* (critique) = subir, faire l'objet de *Oper 3* (critique) = subir, faire l'objet de critique *Func 1* (critique) = émaner de *Func 2* (critique) = s'adresser à *Func 3* (critique) = porter sur, viser.

S1 (acheter) = acheter, S2 (acheter) = marchandise, S3 (acheter) = vendeur, S4 (acheter) = prix.

Conv işlevi iki öge arasında evrşiklik bağıntısını belirtir. *Conv* (avoir) = appartenir ya da *Conv* (appartenir) = avoir *Conv* (acheter) = vendre, *Conv* (oublier) = échapper, *Conv* (mari) = femme.

Gener işlevi ele alınan sözcüğün bağlandığı üstanlamlı ögeyi belirtir: *Gener* (colère) = sentiment, *Gener* (chien) = animal, *Gener* (chaise) = siège, *Gener* (siège) = meuble, *Gener* (meuble) = objet

Spec işlevi üstanlamlı bir ögeye bağlanan altanlamlı, özgül sözcükleri belirtir: *Spec* (arbre) = chêne, platane, pin, pommier, vb. *Spec* (animal) = -chien, chat, cheval, lion, vb. Aynı üstanlamlı birime bağlanan altanlamlı terimler arasında aykırılık, bağdaşmazlık bağıntısı kurulur.

So, *Vo*, *Ao* ele alınan sözcükten türetilmiş olan adı, eylemi ya da sıfatı belirtir. *So* (acheter) = achat, *So* (vendre) = vente, *So* (promettre) = promesse, *Vo* (production) = produire, *Vo* (amusement) = amuser *Vo* (consommation) = consommer, *Ao* (école) = scolaire, *Ao* (jour) = quotidien, *Ao* (semaine) = hebdomadaire.

S1, *S2*, *S3* ele alınan ögenin katılanlarını belirtir. *S1* (crime) = criminel, *S2* (crime) = victime, *S1* (acheter) = acheteur, *S2* (acheter) = marchandise, *S3* (acheter) = vendeur, *S4* (acheter) = prix, *S1* (produire) = producteur, *S2* (produire) = produit.

Sing ve *Mult* işlevleri bir tür bütün-parça bağıntısı belirten karşıt işlevlerdir. *Sing* (flotte) = bateau/*Mult* (bateau) = flotte, *Sing* (essaim) = abeille/*Mult* (abeille) = essaim, *Sing* (troupeau) = mouton, *Mult* (chien) = meute, *Mult* (poisson) = banc.

Sinst, *Sloc*, *Smod*, *Sres* işlevleri araç, yer, biçim, sonuç belirten işlevlerdir. *Sinst* (raser) = rasoir, *Sinst* (peindre) = pinceau, *Sloc* (peindre) = atelier, *Sloc* (cours) = salle, classe, *Smod* (marcher) = allure, démarche, *Smod* (écrire) = écriture, *Sres* (produire) = production, *Sres* (peindre) = tableau.

A1, *A2* işlevleri ögenin 1. ya da 2. katılanına ilişkin bir nitelik belirtir. *A1* (peur) = peureux, *A2* (peur) = effrayant, *A1* (haine) = haineux, *A2* (haine) = odieux, *A1* (colère) = coléreux, *A2* (colère) = irritant.

Able1, Able2 işlevleri de yine 1. ya da 2. katılana ilişkin bir nitelik belirtir. *Able 2(voir) = visible, Able1 (se produire) = potentiel, Able 2 (manger) = comestible, Able 2 (boire) = potable.*

Bon ele alınan sözcüğe ilişkin olumlu bir yargı belirtir. *Bon (mari) = exemplaire, Bon (conseil) = précieux, Bon (oeuvre) = chef d'oeuvre.*

Fact işlevi ise ele alınan öğeye ettingenlik kavramı katar. *Fact (venir) = appeler, Fact (partir) = chasser, Fact (savoir) = annoncer, informer, Fact (comprendre) = expliquer.*

Son işlevi ele alınan öğeye özgü sesi belirtir. *Son (chien) = aboyer, Son (lion) = rugir, Son (chat) = miauler, Son (porte) = grincer, Son (tonnerre) = gronder.*

I. 9. Ele aldığımız çeşitli anlam bağıntıları ve sözlüksel işlevlerle bir sözcüğü yer aldığı alandaki diğer sözcüklerle bağıntıları açısından inceleyebiliriz. Bir dilin söz varlığını da ancak bu bağıntılar aracılığıyla dizgeleştirebiliriz. Çoğu dil öğretim yöntemleri dizesel boyutta yer alan karşıtlık bağıntılarına öncelik verip, sözcüğün birleşim olanaklarını ortaya koyan dizimsel boyuttaki aykırılık, bağdaşırılık ya da bağdaşmazlık bağıntılarını göz ardı etmiştir. Ayrıca çeşitli yöntemler dilin sözlüksel kesimindeki düzenlenişi görmezlikten gelmişlerdir. Oysa özellikle yabancı dilde sözcük öğretimi söz konusu olduğunda, sözcüğü içinde yer aldığı alandaki diğer öğelerle kurduğu dizimsel ve dizisel bağıntılarla incelemek çok daha yararlıdır.

II. Temel Fransızca'da «Duygu» sözlüksel alanı üstanlamlı «Sentiment» sözcüğü çevresinde eklemelenir ve bu alanda yer alan sözcükler arasında şu bağıntılar kurulabilir :

Vo (sentiment) = sentir
sentir = éprouver (2)* = ressentir (x)**

* Kimi sözcüklerden sonra ayrıç içinde veriler rakamlar o sözcüklerin Temel Fransızca Sözlüğündeki tanımlarında yer alan anlamların sırasını belirtir.

** Kimi sözcüklerden sonra ayrıç içindeki (x) belirtkisi ise Temel Fransızca Sözlüğünde yer almayan, ancak aynı alanda yer alan diğer sözcükler aracılığıyla kolaylıkla açıklanabildiklerinden incelemeye katılan sözcükleri belirtir.

Oper1 (sentiment) = éprouver (2) = témoigner (2) = concevoir (2)
 toucher (3) = émouvoir = remuer les sentiments
 se sentir de bonne/mauvaise humeur
 sentiment noble (2) = élevé / bas (2)

Al (sentiment) = sensible = sentimental = émotif (x)
 sensible / insensible (x)

Magn (sentiment) = émotion = passion = transport (2) =
 chaleur (2)
 émotion / sang froid = calme

Magn (sentir) = s'émouvoir = toucher (3)
 émouvoir = transporter (2)

plaisir / déplaisir (x)

plaisir = goût (3) / déplaisir (x) = dégoût

Oper1 (plaisir) = prendre, avoir du plaisir = goûter (3)

Oper 2 (plaisir) = plaire = charme Anti Oper 2 (plaisir) = déplaire
 dégoûter

A2 (plaire = plaisant (x) = agréable = charmant

A2 (déplaisir) = déplaisant (x) = désagréable = dégoûtant

Conv (plaire) = aimer (3) Conv (aimer (3)) = plaire

bonheur / malheur

Magn (bonheur) = comble Magn (malheur) = épreuve (2)
 porter bonheur / malheur

Ao (bonheur) = heureux (1) Ao (malheur) = malheureux =
 pauvre (3)

être heureux / malheureux

amusement (x) / ennui (2)

amusement = distraction (2) VI (amusement) = s'amuser

V2 (amusement) = amuser Al (amusement) = amusé

A2 (amusement) = amusant = drôle (1)

VI (ennui) = s'ennuyer V2 (ennui) = ennuyer

A1 (ennui) = ennuyé A2 (ennui) = ennuyeux

plaisanter / être sérieux (1) = grave (1)

contentement (x) / mécontentement (x)

contentement = satisfaction content = satisfait

V1 (contentement) = être content V2 (contentement) = contenter
 = satisfaire

mécontentement = insatisfaction (x) mécontent = insatisfait (x)
 V1 (mécontent) = être mécontent V2 (mécontent) = mécontenter (x)

joie / tristesse

joie = gaieté (x) / tristesse = chagrin = peine (2) = douleur (2)
 A1 (joie) = joyeux = gai / A1 (tristesse) = triste = désolé =
 sombre (2)
 A2 (joie) = joyeux A2 (tristesse) = triste (2) = pénible (2) =
 ennuyeux (2)

être joyeux / triste = se désoler = regretter (2)

gai / avoir le coeur gros

se réjouir (x) / avoir de la peine (2)

réjouir (x) / désoler = faire de la peine (2)

être joyeux: rire, sourire A2 (rire) = comique = ridicule

être triste: pleurer, se plaindre So (plaindre) = plainte

être en larmes,

être en deuil drame (2) = tragédie (2)

étonnement (x) / indifférence

surprise = étonnement (x)

A1 (étonnement) = étonné, surpris A2 (étonnement) =
 étonnant (x) = bizarre = étrange = curieux (3) =
 singulier = drôle

A1 (indifférence) = indifférent (2) (rester indifférent)

A2 (indifférence) = indifférent (2) (laisser indifférent)

Oper1 (étonnement) = s'étonner = se troubler = être surpris

Oper 2 (étonnement) = étonner = surprendre (2) = confondre
 (3) = renverser

Magn (étonner) = renverser

espoir / désespoir

espoir = espérance / désespoir

Oper 1 (espoir) = espérer = compter (2) = s'attendre à

Oper 1 (désespoir) = se désespérer Oper 2 (désespoir) = désespérer

A1 (désespoir) = désespéré A2 (désespoir) = désespérant

espoir / déception être déçu / décevoir

peur / courage

peur = crainte = horreur Magn (peur) = terreur

A1 (peur) = peureux = mou (2) = lâche

A2 (peur) = redoutable = effrayant = terrible = horrible =
affreux (2) = formidable

Oper1 (peur) = avoir peur = éprouver = craindre = s'effrayer =
redouter Magn (avoir peur) = trembler de peur

Oper 2 (peur) = faire peur = effrayer AntiOper 2 (peur) =
rassurer

courage = audace = bravoure = hardiesse (x)

A1 (courage) = courageux = brave = audacieux = hardi

être courageux = avoir du coeur = oser / avoir peur

encourager / décourager

perdre courage / se secouer

s'abandonner / reprendre courage

tranquillité (x) / inquiétude

tranquille (2) = calme = rassuré / inquiet = anxieux (x)

calme / inquiétude = souci = angoisse = anxiété (x)

rassurer se rassurer / inquiéter s'inquiéter = se faire du souci

confiance / méfiance (x)

avoir confiance en = / se méfier (x)

faire confiance à = douter

croire = se confier

confiant / méfiant (x)

colère / calme

Magn (colère) = fureur Al (colère) = vif (2) = emporté =

furieux = nerveux

Oper1 (colère) = se mettre en = s'emporter = bouillir (2) =

s'énerver

Oper 2 (colère) = mettre en colère = énerver

en colère = furieux / calme

se mettre en colère / se contenir = garder son calme

amour / haine

Magn (amour) = passion Al (amour) = amoureux

A2 (amour) = cher (1) Vo (amour) = aimer (1) = chérir (x)

Magn (amoureux) = passionné Magn (aimer) = aimer à la folie

amour = affection = tendresse; affectueux = tendre

Al(haine) = haineux(x) A2 (haine) = odieux (x)

Oper 1 (haine) = haïr = détester = éprouver de la haine

amitié / inimité (x)

ami / ennemi

ami = copain (pop.) = copine (pop.) = camarade
 Ao (amitié) = amical Mult (ami) = cercle (2) d'amis
 devenir ami = s'attacher (1)
 rendre ami = rapprocher (2)
 faire connaissance (2) → présenter (2)
 être ami / rompre (2) / se remettre (2)
 / se brouiller
 brouiller (2) / raccomoder (2)

sympathie / antipathie (x)

A2 (sympathie) = sympathique = aimable avoir de la sympathie/
 de l'antipathie (x)
 A 2 (antipathie) = antipathique (x) être sympathique/
 antipathique (x)

orgueil / modestie

A 1 (orgueil) = orgueilleux = fier orgueil = hauteur (3) =
 fierté (x)

A 1 (modestie) = modeste = humble (x)

honte

avoir honte = éprouver de la honte
 Magn (avoir honte) = rougir de honte
 A 1 (honte) = honteux (2) A 2 (honte) = honteux (1)
 honteux = confus honte = confusion

beauté / laidure (x)

beau / laid

Magn (beau) = formidable (2) = magnifique = merveilleux
 beau = joli = gracieux So (beau) = beauté = grâce (2)
 S1 (beau) = beauté (2) Magn (laid) = affreux (1) = horrible (2)
 trouver beau = admirer (1) A 2 (admirer) = admirable
 So (admirer) = admiration avoir de l'admiration pour

bonté / méchanceté (x)

bon (1) = brave (2) = doux (3) = humain (2) bonté =
 humanité (2)

méchamment (1) = mauvais (1) = rude (2) = dur (2)

pitié / cruauté (x)

Oper 1 (pitié) = avoir pitié = plaindre

Oper 1 (cruauté) = être cruel = dur (3) = violent
avoir bon coeur / être sans coeur

dévouement / égoïsme (x)

A 1 (dévouement) = dévoué = généreux se dévouer = se
consacrer

A 1 (égoïsme) = égoïste = intéressé = personnel (2)

ingratitude (x) / reconnaissance (x)

être ingrat (1) / reconnaissant (x)

reconnaître → dire merci = remercier, remerciement

pardon / vengeance

pardoner = excuser / venger se venger

demander pardon = s'excuser

présenter des excuses

jalousie / indifférence

envier = être jaloux / rester indifférent

E. ÖZTOKAT
